

УДК 81'373:811.512.154
DOI: 10.36979/1694-500X-2024-24-2-103-108

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ МЕНТАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ “ЭНЕ” (“МАТЬ”)

Г.О. Ибраимова

Аннотация. Рассматривается языковая репрезентация ментального образования (концепта) “эне” (“мать”) на кыргызском языке. В исследовании определяются теоретические предпосылки изучения данного концепта. Анализируется лексическая вербализация объекта исследования: изучается лингвистическая природа языковых единиц, репрезентирующих ментальное образование (концепт) “эне” (“мать”). Фразеологические единицы, вербализующие данное ментальное образование, отличаются многогранностью и экспрессией. Паремиологический пласт также эксплицирует разнообразие пословиц и поговорок при репрезентации исследуемого концепта. Богатый фонд фразеологических единиц, пословиц и поговорок играет огромную роль при вербализации ментального образования (концепта) “эне” (“мать”) в кыргызском языке. Проанализировано около 30 фразеологических единиц и 35 пословиц, поговорок, которые были отобраны путём сплошной лингвистической выборки. Ментальное образование (концепт) “эне” (“мать”) является универсальным понятием, тем не менее оно имеет особое значение в репрезентации кыргызской лингвокультуры.

Ключевые слова: эне; мать; ментальное образование; концепт; репрезентация; лексическая вербализация; фразеологическая вербализация; паремиологическая вербализация; культура; фразеологизмы; пословицы; поговорки.

“ЭНЕ” МЕНТАЛДЫК ТҮЗҮЛҮШҮНҮН ЛИНГВИСТИКАЛЫК РЕПРЕЗЕНТАЦИЯСЫ

Г.О. Ибраимова

Аннотация. Аталган макалада кыргыз тилиндеги “эне” менталдык түзүлүшүнүн (түшүнүгүнүн) тилдик репрезентациясы каралды. Изилдөөдө бул түшүнүктү изилдөөнүн теориялык өбөлгөлөрү аныкталат. Изилдөө объектисинин лексикалык вербализациясы талданат: “эне” менталдык түзүлүшүн (түшүнүгүн) чагылдырган тилдик бирдиктердин лингвистикалык табияты изилденет. Бул менталдык түзүлүштү вербалдаштырган фразеологиялык бирдиктер өзүнүн көп кырдуулугу жана экспрессиялуулугу менен айырмаланат. Паремиологиялык катмар изилденип жаткан түшүнүктү чагылдырууда макал-лакаптардын ар түрдүүлүгүн да ачып берет. Кыргыз тилиндеги “эне” менталдык түзүлүшүнүн (түшүнүгүнүн) вербалдашуусунда фразеологиялык бирдиктердин, макал-лакаптардын бай кору эбегейсиз зор роль ойнойт. Үзгүлтүксүз лингвистикалык тандоо жолу менен тандалып алынган 30га жакын фразеологиялык бирдик жана 35 макал-лакап талдоого алынган. “Эне” менталдык түзүлүшү (түшүнүгү) универсалдуу түшүнүк болуп саналат, ошого карабастан, ал кыргыз лингвомаданиятын чагылдырууда өзгөчө мааниге ээ.

Түйүндүү сөздөр: эне; менталдык түзүлүшү; түшүнүк; репрезентация; лексикалык вербализация; фразеологиялык вербализация; паремиологиялык вербализация; маданият; фразеологизмдер; макалдар; лакаптар.

LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE MENTAL PATTERN “ENE” (“MOTHER”)

G.O. Ibraimova

Abstract. This article examines the linguistic representation of the mental pattern (concept) “Ene” (“Mother”) in the Kyrgyz language. The study defines the theoretical background of the research. The lexical verbalization of the concept is analyzed: the linguistic nature of linguistic units representing the mental pattern (concept) “Ene” (“Mother”) is defined. Idioms that verbalize this mental pattern “Ene” (“Mother”) are distinguished by their versatility and expressiveness. The proverbial layer also explicates the variety of proverbs and sayings in representing the concept “Ene” (“Mother”). A rich fund of idioms, proverbs and sayings plays a huge role in the linguistic representation of the mental pattern (concept) “Ene” (“Mother”) in the Kyrgyz language. Research data comprises 30 idioms and 35 proverbs and sayings, which were selected through a continuous linguistic sampling. The mental pattern (concept) “Ene” (“Mother”) is a universal concept, however, it has a special meaning in the representation of Kyrgyz linguistic culture.

Keywords: ene; mother; mental pattern; concept; representation; lexical verbalization; phraseological verbalization; paremiological verbalization; culture; idioms; proverbs; sayings.

Киришүү. Азыркы лингвистикалык когнитология дүйнөнүн тилдик бейнесиндеги ар түрдүү менталдык түзүлүштөрдү (концепттерди) изилдеп келе жаткандыгы белгилүү. Кыргыз тилиндеги иликтене элек менталдык түзүлүштөрдүн бирине “эне” концепти кирет. Когнитивдик лингвистикадагы менталдык түзүлүштөрдү моделдөө менталдык категорияларды түзүүнүн эң негизги куралы болуп эсептелет.

З.К. Дербишеванын пикиринде, инсандын ойлоо кодунун маанилүү бирдиги, салыштырмалуу мүнөздөгү дискреттик менталдык түзүлүш концепт деп аталат [1, 26-б.].

“Эне” менталдык түзүлүшүн **изилдөөнүн актуалдуулугу.** Изилденген менталдык түзүлүш “мекен”, “үй-бүлө”, “эркиндик”, “достук”, “бакыт” сыяктуу универсалдуу концепттерге кирет, себеби алар улуттук баалуулуктарды курашат. Универсалдуу менталдык түзүлүштөрдү изилдөө аркылуу ар түрдүү этностордун ортосундагы маданий аралык коммуникацияны жөнгө салууга болот. **Изилдөөнүн объектиси** катары кыргыз тилиндеги “эне” менталдык түзүлүшүнүн лингвистикалык репрезентациясы тандалып алынды. **Изилдөөнүн предмети** катары “эне” менталдык түзүлүшүнүн лингвистикалык репрезентациясын чагылдырган лингвистикалык бирдиктер саналат.

Изилдөөнүн теориялык булактарына илимий сереп салуу. “Эне” менталдык түзүлүшүнүн лингвокогнитивдик табияты Н.К. Аванесяндын “Языковая объективация концептуально-когнитивного фрейма “мать” в английском и русском языках” диссертациясында [2], М.А. Андреянованын “Реализация концептосферы “материнство” в русском, английском и французском языках” диссертацияларында терең изилденген [3]. Андан тышкары, М.А. Низамиеванын “Концепт “мать” в современных произведениях на русском и английском языках” макаласында [4], Т.В. Борисенконун “Концепты “мать” и “отец” в русской и англоязычной лингвокультурах” макаласында [5], А.О. Ганиеванын “Концепт “mother” (мать) и средства его реализации в серии романов Джоан Роулинг “Гарри Поттер” макаласында чагылдырылган [6]. Түркологияда “эне” концептине

арналган эмгектерден Н.М. Жанпеисованын “Концепт мать/ана в картине мира казахско-русских билингвов (опыт контрастивно-лингвокультурологического анализа)” макаласын [7], М.Т. Вахабованын “Сопоставительный анализ ключевой лексики-репрезентанта концепта “мать” в русском, корейском и узбекском языках (на материале словарей)” макаласын [8], Г.А. Усенованын “Вербализация концепта “ана (мать)” на уровне лексических единиц каракалпакского языка” макаласын [9] алууга болот. Бирок кыргыз тилинде фундаменталдык изилдөө катары “эне” менталдык түзүлүшү азыркыга чейин лингвокогнитологиянын лингвомаданият таануунун алкагында талдана элек.

Изилдөөнүн материалдары жана методдору. Аталган макалада кыргыз тилиндеги “эне” менталдык түзүлүшүнүн лингвистикалык репрезентациясы каралды, изилдөөнүн материалдары лингвистикалык сөздүктөрдөн алынат. **Изилдөөнүн методдоруна** этимологиялык талдоо, лексикалык жана семантикалык анализ жана башкалар кирет.

“Эне” менталдык түзүлүшүнүн лингвистикалык репрезентациясы

Белгилүү лингвист З.К. Дербишеванын пикиринде, кандайдыр бир менталдык түзүлүштүн же концепттин тилдик вербализациясы төмөндөгүдөй маселелерди чечүүгө арналат:

1. Изилденип жаткан концепттин түйүндүү сөзүн-репрезентатын табуу.
2. Концепттин номинативдик талаасын түзүү.
3. Түйүндүү сөздүн деривациялык негизин (унгусун) табуу.
4. Фразеологиялык бирдиктердин жана туруктуу сөз айкаштарды табуу.
5. Түйүндүү сөзгө карата жыш колдонулган бирдиктерди табуу.
6. Паремологиялык бирдиктерди аныктоо.
7. Метафораларды табуу.
8. Фольклордук, адабий жана публицистикалык тексттерден контекстуалдык фразаларды, сөз айкаштарын, сүйлөмдөрдү аныктоо [1, 5-6].

Кыргыз тилинде “эне” менталдык түзүлүшүнүн лексикалык вербализациясы. Изилденип жаткан менталдык түзүлүштүн түйүндүү сөзү катары *эне* лексемасы эсептелет, анын *ана*,

таене, чоң эне, кайын эне, бакма эне, өгөй эне, киндик эне сыяктуу синонимдери бар.

Эне лексемасы азыркы түрк тилдеринин бардыгында ар түрдүү фонетикалык өзгөчөлүктөр менен колдонулат. Л.А. Покровскаянын пикиринде, өзбек тилинде *она*, азербайжан, гагауз, казак, каракалпак, татар, турк, уйгур тилдеринде *ана* деген таризде колдонулат; бул байыркы түрк эстеликтериндеги *ана* деген сөзгө маанилик жана тыбыштык жактан дал келет. Алтай, каракалпак, кыргыз, тува, татар, түркмөн тилдеринде *эне* деген вариант колдонулат. Ошол эле учурда кээ бир башка фонетикалык параллелдер дагы байкалат: *эне* деген вариант менен катар эле татарларда *эннэ* жана *эни*, түрк жана чуваш тилдеринде *анне*, хакас тилинде *ине*, *иней*, башкыр тилинде диалектилик *инэй*, өзбек тилинде диалектилик *эна* бар. Казак, каракалпак, татар, өзбек жана уйгур тилдеринде *ана* жана *эне/ине* деген кош варианттар бар болсо, казак тилинде *ана* – тууган *эне*, *эне-кайнене* [10, 22-б]. В.В. Радлов *ана* лексемасы бардык түрк тилдеринде жана диалектеринде бардыгын белгилеп анын беш мааниси бар деп белгилеген: 1) эне; 2) эже, таэже; 3) кадыр-барктуу аял; 4) ургаачы, 5) кандайдыр бир заттын негизги бөлүгү [10]. Кыргыздарда *эне* – бала үчүн эң ыйык инсан, анын эмгеги жана мээрим чексиз: *Ак сүт берген эненин, балада акы зор болот. Бейиш эненин таман алды. Эне сабырында чек жок. Эне бир эле баланы тарбиялабастан, коомдун өнүгүүсүнө да таасир эте ала турган инсан: Энесин көрүп кызын ал; Эне – мамлекеттин туткасы; Эне улутту тарбиялайт; Билимсиз эне – билимсиз келечек; Атасын көрүп, уул өсөт, энесин көрүп, кыз өсөт; Ата көргөн – ок бычат, эне көргөн – тон бычат.*

Кыргыз тилинде *эне* лексемасы менен катар абдан жыш колдонулган лексема *ана*. С.Е. Маловдун пикиринде, байыркы түрк эстеликтеринде *ана* (*ара*), *ажы* (*аси*) деген терминдер (улуу туугандарды атоо) кездешет [11, 359-б]. Л.А. Покровская белгилегендей, чагатай тилинде *ана* лексемасы *эже* деген маанини билдирген. Азыркы түрк тилдеринде бул сөз төмөндөгүдөй семантикалык мааниде колдонулат: башкыр тилинде *ана*, *апай* – *эже*, казак тилинде *апке-1*) *эже*; 2) *эне* (*кайрылуу*), *апай* – чоң

аялга кайрылуу; кара калпак тилинде *ана* – *эже*; түркмөн тилинде *ана* – *таэже*, *эже*; өзбек тилинде *она* – *эже*, уйгур тилинде *ана* – *эже*; чуваш тилинде *апна* – *эже*, *таэже*. Ал эми тува тилинде *угба* (*эже*) деген параллели бар.

Ал эми азыркы кыргыз тилинде *ана эне* маанисинде колдонулат, андан тышкары, *апалоо* (*энени чакыруу*) деген мааниси бар. *Апай* лексемасы мугалимге карата Ч. Айтматовдун “Эрте жаздагы турналар” чыгармасындагы Инкамал аттуу мугалимге карата колдонулат. Энени чакырууда *-ке* мүчөсү кыргыз тилине колдонулат, мисалы: *энеке*, *апаке*. Бул учурда *энеке*, *апаке* стилдик жактан боёктуу болгондуктан, баланын энеге деген эмоциясын билдирет, ал эми *энеке* сөзүнө *-бай* мүчөсүн кошуу анын стилдик коннотациясын өтө жогору деңгээлге көтөрөт: *Энекебай, о ыйыгым, Энекебай, о кутманым, уюгум* (Ө. Кулумбаев).

Эне лексемасы кыргыз адабий тилинде көбүрөөк колдонулса, *ана* сөзү нейтралдык коннотацияга ээ, күнүмдүк кепте жыш колдонулат. Азыркы кыргыздарда энесин *ана* деп, ал эми чон энесин/ чон апасын *эне* деп чакырган учурлар бар. Кыргызстандын түштүк аймактарында оозеки тилде *эне* сөзү менен кайненени атайт. Эне лексемасы аркылуу жасалган терминдер дагы кездешет, маселен, *энелик-1*) бала төрөө жана бойдо көтөрүү, төрөт жашы (энелик курак – репродуктивдүү курак); 2) биологиялык термин, *ургаачы клетка*.

Чоң эне. Бул лексема *атанын энесин* түшүндүрөт, анын чоң *ана* деген параллели да бар, таене сыяктуу эле чоң эне дагы баланын тарбияланышына, инсан катары калыптанышына чоң таасир эткен инсан. Л.А. Покровскаянын пикиринде, азыркы түрк тилдеринде тууган-урук терминдеринин татаал түрү дагы көп кездешет, көбүнчө “*ата*” же “*эне*” терминдерине “*чоң*”, “*улуу*”, “*улук*” деген лексемалардын кошулушу аркылуу жасалат [10]. Кыргыз үй-бүлө маданияты патриархалдык эрежелер менен коштолгондуктан жана адатта ата-энени багуу милдети болгондуктан, уулдардын бирөө алар менен жашайт, балдар да чоң ата, чоң энелерине жакын болуп чоңоюшат. Ал эми чоң эне балдарга элдик ырларды, жомокторду, үрп-адатты үйрөтүүчү инсан катары кыргыз уул-кыздардын эсинде ар дайым калат.

Таене (тай эне). Бул лексема эненин энеси деген туугандык терминди билдирет, анын унгусу *тай* лексемасынан алынат. *Таене* – энеден кийин эле бала үчүн эң жакын адам деп саналат, анткени таенелер улуттук каада-салты, маданиятты жакшы билгендиктен, *тарбиянын уюткусу* катары символдоштурулат: *Таене, айтып берчи жомогуңду, Таене, сагындым го кошогуңду. Теңирден күн-түн тилейт элең, Жетилер азамат болорумду* (Г. Сатыбеков). Айрым учурларда бала энесин жоготкон учурда же атасы каза болуп, энеси турмушка чыгып кеткен учурда, таененин колунда калып, өз энеси катары чоңойткон кездер көп кездешет.

Кайын эне. Тууган-урук термини катары *кайын* лексемасы дээрлик бардык түрк тилдеринде кезигет. *Кайын эне* өз семантикасында жубайдын, аялынын же куйөөсүнүн энесин атаган жалпы сөз. Кыргыздарда *кайын эне* айрыкча келиндин жашоосунда энеден кийинки орунду ээлеген инсан экендиги: *Кайын эненин камырынан. Кайнене – келиндин, келин – кайнененин күзгүсү* сыяктуу синтагмаларда чагылдырылат.

Бакма эне (баккан эне). Көчмөн кыргыздарда баласы жок жубайлар туугандарынын балдарын багып алган учурлар көп эле кездешкен же бала ата-энеси жок, томолой жетим калганда башка ата-эне тарабынан тарбиялашкан. Ошол ата-эне *бакма ата, бакма эне* деген терминдер менен аталышкан. Бала бакма энесинен көп мээримине бөлөнүп, өз энесиндей жакшы көрүп каларына тарыхтагы, адабияттагы көп окуялар күбө. Ошондуктан байыртадан бери элде бакма эне тууралуу: *Бала тапкандыкы эмес баккандыкы* деп айтып келишет. Анткени эне болгон аялдын табияты баланы бөлөк дебей мээримин төгөт, *Бала боор эт менен тең* деген макалда *бакма эне* болгон аялдын да бейнеси ачылат.

Өгөй эне. *Өгөй* тууган-урук термини катары азыркы түрк тилдеринин бардыгында кездешет. Л.А. Покровскаянын пикиринде, Кашгарлык Махмутун сөздүгүндө *ogeу* лексемасы бар болгон [10].

Семантикалык жактан *өзүнүкү эмес, кандаш эмес* деген маанини түшүндүрөт. Е.С. Маловдун белгилөөсүндө, этимологиялык жактан *өгөй* байыркы түрк тилиндеги *og-эне* деген сөз менен байланышат [11, 405-б.] Түрк тилинде

öksüz, гагауз тилинде уусуз жетим деген семантикалык маанини билдирет. *Өгөй эне* – баланын биологиялык эмес энеси, көп учурда кыргыздарда энеси каза болгон баланын атасы экинчи ирет үйлөнгөн аял. Кыргыздардын аң-сезиминде энеси жок жетим калган баланы өгөй эне жакшы көрбөйт, өгөйлөйт деген ой кездешет, ал макал-лакаптарда вербализацияланат: *Өгөй – өөнчүл, жетим – кекчил. Өгөй эне – өөнчүл, жетим бала – кекчил. Өгөй эне өөнчүл болот, жетим – кекчил болот. Өгөй эне көрүндө жатып кол булгайт. Аталуу жетим – арсыз жетим, энелүү жетим – эрке жетим.*

Бирок ошол эле учурда *Өгөй эне – өз эне, бала баккандыкы* деген макалдар бардык эле өгөй энелер жаман эмес экендигин белгилейт.

Киндик эне. Көчмөн кыргыздарда аялды төрөтүп, баланын киндигин кескен аялды *киндик* эне деп аташкан. “Манас” эпосунда Манас баатырдын киндигин Дамбылданын аялы Канымжан кесет. Ал Сагымбай Орозбаковдун вариантында төмөндөгүдөй деп айтылат:

*Антаңдабай катындар,
Аныктап көрчү капырлар.
Жерден алгын тез деди,
Дамбылданын зайыбы
Киндигин өзүң кес деди*

[Сагымбай Орозбаков, 12; 13].

Кыргыздарда киндик эненин ким экендигин балага чоңойгонунда айтышчу, бала ал аялды урматтап-сыйлап турган. Киндик эненин кыял-жоругу балага өтөт деп, жакшы аялды киндик эне тандоого аракет кылышчу.

“Эне” менталдык түзүлүшүнүн фразеологиялык вербализациясы энеге карата адамдардын мамилесин чечмелейт: *эненин ак сүтүн актоо* – энени сыйлоо, урматтоо, *эненин умутун актоо* – энени сыйлоо, багуу; эненин төрөтү жана балалуу болуусу тууралуу фразеологизмдер кыргыздарда аялдын бул дүйнөгө жаралгандагы эң негизги биологиялык милдети бала төрөө экендигин белгилейт: *согончогу каннабаган* – төрөбөгөн, *этегинен жалгаган* – көп бала төрөгөн, *этеги толо* – көп балалуу, *этегинен жалгабаган* – төрөбөгөн, *как баш, куу баш* – төрөбөгөн, *боюнан түшүү* – баланын айына жетпей төрөлүшү, *кош бойлуу, боюнда*

бар – аялдын бала күтүп жаткан абалы, *колу жеңил* – аялдарды төрөткөндө оңой төрөткөн киндик эне, *көз жаруу* – төрөө ж. б. Фразеологизмдердин кийинки тобу эненин балага деген мамилесин (мээримин) чечмелейт: *кирпигине кир жугузбоо* – бапестеп багуу; *көз ачып көргөн* – тун наристе; *өпкө-жүрөгүн чабуу* – абдан жакшы көрүп, айланып-кагылып, жалынып-жалбарып, мээримдүү мамиле жасоо; *боор эт менен тең* – өтө жакын, абдан ысык, сүйгүнчүктүү, өтө кымбат; *ичтен чыккан ийри жылан* – бала жакшыбы, жаманбы эне үчүн кымбат; *мээнетинди алайын, айланайын, жанымды чабайын, балакетиңди алайын, алдыңа кетейин* – жалынуу маанисинде колдонулат.

Белгилеп кетүүчү жагдай: бул фразеологизмдер гендердик маркирлөөгө ээ, анткени алардын дээрлик бардыгы аялзатына – энеге тиешелүү, алардын айрымдары гана атага да таандык когнитивдик белгилерди көрсөтөт.

“Эне” менталдык түзүлүшүнүн паремиялык вербализациясы. Кыргыздардын эненин сапаттары тууралуу түшүнүктөрү макал-лакаптарда чагылдырылат: *Эне көөнү – бешикте, бала көөнү – эшикте; Эне элжиресе – өпкө-боорун чабат, баласы акылдуу болсо – ысык мээрим табат; Энени көрүп кыз өсөт, эжени көрүп сиңди өсөт; Эненин көөнү – балада, баланын көөнү – талаада.* Эненин балага деген эмгегин, ак сүтүн актоо өтө кыйын, анткени баасы теңдешкис деген ой: *Эненин эмгеги эки дүйнөдө эстен кетпейт; Энени жонуңа көтөрүп үч ирет Меккеге жөө барсаң да карызыңдан кутулбайсың; Эне сыйлаган элине жагат* деген сыяктуу макалдарда жана лакаптарда репрезентацияланат. Эненин баланын инсан катары жетилишиндеги ордун: *Эне тыйбас кыздан түңүл, ата тыйбас уулдан түңүл; Энелүү баланын өзү ток, энесиз баланын көзү ток; Энесиз кыз – никесиз, атасыз уул – жетесиз; Энени көрүп кыз өсөт, атаны көрүп уул өсөт; Эненин сөзү – нур; Энеси жоктун – кызы баш, атасы жоктун – уулу баш* сыяктуу макалдар жана лакаптар вербализациялайт.

Корутунду. Аталган макалада кыргыз тилиндеги “эне” менталдык түзүлүшүнүн лингвистикалык репрезентациясы талданды. Изилдөөдө “эне” менталдык түзүлүшүн

концептинин вербализациялаган лексемалардын ар түрдүүлүгү байкалды. “Эне” менталдык түзүлүшү – жалпы адамзатка таандык универсалдуу түшүнүк, бирок кыргыз тилиндеги анын этномаданий бөтөнчөлүктөрү анын лексикалык номинацияларынан, фразеологиялык жана паремиялогиялык репрезентациясынан аныктала тургандыгы изилденди.

Поступила 14.12.23; рецензирована 28.12.23
принята 10.01.24.

Адабияттар

1. *Дербишева З.К.* Основы лингвокогнитивного сравнения языков / З.К. Дербишева. М.: Флинта; Наука, 2019. 256 с.
2. *Аванесян Н.К.* Языковая объективация концептуально-когнитивного фрейма “мать” в английском и русском языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Н.К. Аванесян. Пятигорск, 2012. 34 с.
3. *Андреянова М.А.* Реализация концептосферы “материнство” в русском, английском и французском языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / М.А. Андреянова. Казань, 2012. 206 с.
4. *Низамиева М.А.* Концепт “мать” в русской и французской фразеологии / М.А. Низамиева, Д.Р. Рахимова // Казанская наука. 2020. № 1. С. 110–112.
5. *Борисенко Т.В.* Концепты “мать” и “отец” в русской и англоязычной лингвокультурах / Т.В. Борисенко // Вестник Челябинского гос. ун-та. 2020. № 3. С. 47–55. DOI:10.24411/1994-2796-2020-10306. URL: <https://journals.csu.ru/index.php/BulletinCSU/article/view/1078> (дата обращения: 01.12.2023).
6. *Ганиева А.О.* Концепт “mother” (мать) и средства его реализации в серии романов Джоан Роулинг “Гарри Поттер” / А.О. Ганиева // Проблемы современной науки и образования. 2017. № 29. С. 41–46.
7. *Жанпеисова Н.М.* Концепт мать/ана в картине мира казахско-русских билингов (опыт контрастивно-лингвокультурологического анализа) / Н.М. Жанпеисова // Вестник Санкт-Петербургского ун-та. Язык и литература. 2005. № 2. С. 44–51.
8. *Вахабова М.Т.* Сопоставительный анализ ключевой лексики-репрезентанта концепта “мать” в русском, корейском и узбекском

- языках (на материале словарей) / М.Т. Вахабова // *Journal of Integrated Education and Research*. 2023. № 3. С. 52–57.
9. Усенова Г.А. Вербализация концепта “ана (мать)” на уровне лексических единиц каракалпакского языка / Г.А. Усенова // *World science*. 2018. № 2. 2018. С. 27–28.
 10. Покровская Л.А. Термины родства в тюркских языках. Историческое развитие лексики тюркских языков / Л.А. Покровская. М., 1961.
 11. Малов С.Е. Памятники древнетюркской письменности / Е.С. Малов. М., 1951.
 12. Кыргыз макал, лакап, учкул сөздөрү / жыйнаган М. Ибрагимов. Бишкек, 2008. 227 б.
 13. “Манас” эпосу / С. Орозбаковдун варианты боюнча академиялык басылма. 1-китеп. Бишкек: Кыргызстан, 1995. 568 б.